

Acésta fóia ese
cate 3 céle pe luna
si costa 2 florini v. a.
pentru membrii aso-
ciatiunei, éra pentru
nemembrii 3 fr.
Pentru strainatate
1 galbenu cu porto
postei.

TRANSILVANI'A.

Fóia Asociatiunei transilvane pentru literatur'a romana
si cultur'a poporului romanu.

Abonamentulu se
face numai pe cate
1 anu intregu.
Se abonézia la Comi-
tetulu asociatiunei in
Sibiu, seu prin posta
seu prin domni co-
ectori.

Nr. 12.

Brasovu 15. Iuniu 1877.

Anulu X.

Sumariu: Romanulu in poesi'a sa poporale. (Urmare). — Ceva din cunoscintele meteorologice. (Fine.) — Episóde si scene dela Abrudu din Maiu 1849. — Poesii contimpurane. — Bibliografia.

Romanulu in poesi'a sa poporale.

XVII. Continuare: mitologi'a in baladele si in alte cantece romane poporali.

(Urmare.)

Inca totu n'amur terminat cu mitologi'a! Cumu se terminamu, candu ea forma una relicia asia de nestimabile dela strabuni, unu documentu asia de nepretiuitu despre originea nostra si din trecutulu nostru celu mai departat?! Ce e pretiosu se cerca si scrutedia din tote partile si in tote partile si locurile; retacendu impregiurarea, ca presentia ataroru remasitie mitologice in baladele poporali romane ne lasa totodata a conchide la vechimea acestora, acusi mai multu acusi mai puçinu inalta, déca si nu in form'a, celu puçinu inse in materi'a loru.

In astu respectu consideram já colendele. Dara si in propriu disele balade si alte cantece poporane romanesci damu preste elemente vechie mitologice destulu de inseminate. Petrecendu altele, se luam numai unele din cele mai suprendetorie.

In balad'a „Erculénu"¹⁾ a trei'a sora mai mica se teme se nu o sórba sórele, ce o persecuta, cea ce ni se pare, alude la Dafne, fii'a lui Peneu, dupa carea amblá dieulu sórelui Apoline, si pre carea spre a o scapá, dieii o prefecera in arbore. Escelentea balada alegorica „Sórele si lun'a"²⁾ ne reproduce in cele esentiali intregu mitulu despre Apoline, a carui sóra e Semele seu Dian'a seu Lun'a, la noi Elen'a seu Lun'a; la noi cá si la cei vechi sórele ambla pre bolt'a ceriului cu cai, cari nóptea pascu in raiu; la noi cá si la cei vechi „sórele se lasa totu spre apusu si se eufunda in mare;" unde, prin trécatu fia dísu, dóra nu vomu gresi, déca in Elen'a sor'a sórelui, femeia „rupta din sóre," personificatiunea romanésca a frumosetiei tenere, nenocente, verginali, vomu constata una reminiscencia a Elenei troiane. In „Coler'a,³⁾ „o elontiata inventata, cu pelea pe trupu uscata si cu perulu despletit, totu cu sierpi impletecitu," cine se nu re-

cunóasca una Medusa de a celoru vechi? Pre „Vulcanu,"¹⁾ mama sa „vré se'lu bocésca, trupulu se ilu pandiuésca, podurile se'i gatésca," pre cari poduri, in datin'a funébrale a poporului nostru de commune trei, se tréca cortegiulu mortulu Vulcanu, cea ce ne revoca in memoria puntile de preste Stige, riulu infernului la Elenii si Romanii antici. In „Mu-nastirea Argesiului"²⁾ maestri strimtorati pe schele 'si facu „aripe sboratórie din sîndile iusioare, dara din aeru cadea, trupurile 'si despicá," intocmai cá Icaru din mitologia. Era in „Andronimu si Filan'a"³⁾ yoiniculu de Andronimu

Fluerulu si-a apucatu,
Si in flueru a cantatu,
Sórele de l'a-ascultatu.
Candu ajunge catra casa,
Lun'a mundra 'n cale-i ese:
„Canta 'n flueru, Andronime,
Cà asia nu scie neme!
Cata lume am raditu,
Flueru ca-lu teu n'am auditu;
Cà-i din crénga de stejeriu,
De se aude pana 'n ceriu;
Cà-i spartu bine la butóre,
Si se-aude pan' la sóre;
Togma bine e taiatu,
Cà se aude pan' la iadu."
Andronimu candu audiá,
Cà lui lun'a ce-i vorbiá,
S'apucá, mai fluerá,
Campurile resuná,
Muntii toti se leganá;"

cine pote negá in acestu flueratoriu magicu alu baladei romane reminiscentiele despre Orfeu alu stravechimei, alu carui cantu din flueru asemenea punea in uimire si misicare chiaru si fintiele neanimate din universu?

Afara de aceste traseture mitologice mai marcate damu inca in cantecele betranesci, doinele si horele romane preste altele nenumerate, cari impromuta poesieloru poporali romane una verva si elegantia, potere-amu díce antica clasica, nu destulu de recomandat spre imitare si poetiloru nostri de salonu; le impromuta una colore si frumosetia pecu-

¹⁾ V. Alesandri Poes, pop. a Rom., pag. 14.
²⁾ V. Alesandri o. c., pag. 27, 38, 134, 186.

^{1—2)} V. Alesandri o. c., pag. 27, 38, 134, 186.
³⁾ Al. M. Marienescu Balade, pag. 54.

liaria, asia catu la cetirea loru sufletulu ni se afla strapusu in midiuloculu minuniloru unei adeverate gradine teerice. Ici tragere de amóre cu patrudsesci si unu de bobi,¹⁾ că in Fastii Ovidiani; colea coliv'a pentru mortu,²⁾ preparata din gran si miere că si turt'a danda lui Cerberu din mitologia. Aieea descantece pentru a aduce pre celu amatu prin aeru pe una prajina de alunu, si aplicare de varie midiulóce pentru delungarea strigeloru;³⁾ colo baterea ochiului stangă că presemnu reu,⁴⁾ precum tñuirea urechieloru, sughititu e amentire din partea cutarei persoane nepresente, si sternutatulu omenu bunu pentru amoresi, că si la Romanii cei vechi.⁵⁾ Intru unu locu mñndr'a Voinei shimbata in pasere merge la amantulu seu implantatul in sange inchiagatu pre campulu de onore, unde dandu-se preste capu si prefacendu-se éra in feta, isi mantue pe amantu;⁶⁾ intr'altalu ne ocuru capcanii séu catcaunii,⁷⁾ flintie monstróse cu facia de omu dinnainte, éra dindaratu cu capu de cane, că bunaóra si in famos'a „Ale-sandria;„ ne ocuru ómeni cu siepte petioare si siepte mani, mica suma cei-dereptu in asemenare cu sut'a de mani ale stravechiului Briareu, cu tóte aceste nu sufere indoiéla, că cest'a că si celea se tragu din un'a si aceeasi vitia. Né ocuru . . .

Dara unde e acelu omu, carele se fia in stare a enumerá toti acei feti miraculosi, tóte acele fictiuni, conceptiuni si creatiuni cari de cari mai ingenióse si mai admirabili ale fantasiei vivaci a Romanului dacianu, cari că nesce broderie si firuiture de auru, că se graimu asia, stralucescu in tiesetur'a frumóselorul sale poesie? Si intre aceste conceptiuni, cari in marea loru majoritate stau, precum vediuramu, in legatura nemidiulocita cu analógele conceptiuni ale Eleniloru si Romaniloru antici, nu puçine suntu cu totulu nedependenti, suntu proiecte ale activitateli continuante a fantasiei Romanului dacianu. Acést'a fantasia activa mai adause si amplifică respectiv'a ereditate stramosiésca. Acést'a produse pre Georgiu in balad'a „Nunt'a;„⁸⁾ carele cerendu pre soru-sa de socia, mam'a lui spre a-lu abate dela asta inten-tiune pecatósa i pune conditiunea, se incongiure mai anteiu lumea cu batiu de feru, cu opince de otiel; apoi érasi, dupa implinirea primei conditiuni, se'i faca scara inalta preste tiéra, punte lunga preste codru; in fine se'si castige sórele de cumetru mare, lun'a de cumetra mica. Produse pre „cerbulu sprin-tentioru, catu unu bousioru, in cérnele lui“ flórea

sórelui, cunune de dierna cu mirosu de smirna, si verige aurite, radie stralucite“ din colend'a „Cer-bulu frumosu.“¹⁾ Produse érb'a ferului din codrii Nefierului, cu carea Corbacu atingea gratare de feru, si gratarele, că de focu, se topia tóte pe locu,²⁾ si altele si altele.

Nu negamu, nici se poate ratiunalmente negá, că in sum'a, in marea suma a credintelor si datinelor poporali romane voru fi esistandu si órecari ingredientie si elemente mai multu au mai puçinu straine latinismului. Sortarea acestora inse, dupa opiniunea nostra, se va poté intreprinde cu sigurata si cu resultatu satisfacatoriu numai dupa colectarea mai completa, mai cu grigia si mai cu de-amenuntalu a credintelor si datinelor, că si a proprietelor poesie poporali rom. Pana la acelu timpu multu dorit u ne pare incatutu va cutediatu lucru, a se pronunciá cineva numai decatu pentru originea datinelor si credintelor poporului nostru un'a cu a poeticitatei lui dela Litvani, éra prin acestia midiulocitu dela Sarmati, Daco-Geti si bunulu D-dieu mai scie dela cine;³⁾ si acést'a pre nescari temeiuri si motive asia de labili, cumu e si acela, că numerulu noue (9) aru fi jocandu in credintele si poesiele poporali romane rola asia de mare, că in cele litvane.

Adeveratu: Ioane botediatoriulu din colenda „in codru are a fire noue ani si noue dile;“⁴⁾ pecurariulu are „noue cani betrani că nesce pagani, noue catielei că si nesce smei;“⁵⁾ „mandrulu sóre ambla, că se se insóre, noue ai pre noue cai;“⁶⁾ si altele mai multe. Dara intrebamu, in mitolog'a eleno-latina nu jóca óre acelasi numeru cabalisticu asemenea rola destulu de insemnata? Au intr'ans'a nu stà Apoline noue ani că pastoriu de vite la Admetu regele Tesalie, si nu'su Musele noue la numeru, si la Romanii cei vechi nu damu de diei novensili (dii novensiles) si de sacreficiu novendiale (novendiale sacrum) si de serbatori de noue dile (novendiales teriae), că se tacemu de altele? Apoi numerulu siepte ocure asia de desu in oserbantiele, credintele si poemele poporului nostru — „galbiórele cositie implete in siepte vitie;“⁶⁾ „siepte ani că au trecutu, de fiu Novacu n'a sciutu, corbulu siepte tiere a sbo-ratul, si de Grui'a nu a datu;“⁷⁾ sor'a lui Grui'a „are chicha in siepte vitie, depre candu fù copilitia;“⁸⁾ fertatii lui Pintea „dedera cu barde in pórtă, de se sparse in siepté tóta;“⁹⁾ „la Brail'a in vale siepte bolosale si siepte sandale (vasa plutitórie) descarca

¹⁾⁻³⁾ V. Ale-sandri o. c., pag. 234; (cfr. Ovidius Fast. V. 435); 329, 270 si 330 si altele.

⁴⁾ Sim. Fl. Marianu o. c., I. pag. 149.

⁵⁾ Catulu despre amoresi dice: „Amórea le-a sternutatu in drépt'a si stang'a;“ cfr. Propert. despre Cint'a.

⁶⁾ Mirone Pompiliu Balade pop. rom. Iasi 1870, pag. 81.

⁷⁾ V. Ale-sandri o. c., pag. 197.

⁸⁾ At. M. Marienescu Balade, pag. 28. Colende pag. 139.

¹⁾ At. M. Marienescu Balade, pag. 28. Colende, pag. 139.

²⁾ V. Ale-sandri o. c., pag. 142.

³⁾ B. P. Hasdeu „Cine au fostu Dacii?“ in „Familia“, 1870 Nrii.

⁴⁾ At. M. Marienescu Colende, pag. 27, 143.

⁵⁾ V. Ale-sandri o. c., pag. 27.

⁶⁾⁻⁸⁾ At. M. Marienescu Colende pag. 123. Balade, pag. 85-6, 70, 111.

marfa;¹⁾ una doina voinicăceasca incepe: „frundia verde siepte bradi, fost-amu noi vre-o siepte frati;²⁾ intru una doina oltenescă voiniculu „se numiā Michaiu, si sariā pe siepte cai, siepte ani a haiducitu, pe ciocoi a ingroditū;”³⁾ lelea vitédia provóca pre patrioti, că „cine are flinta grea, se puna siepte glontie in ea, că se scape patri'a de impilatori;”⁴⁾ femei'a, ce'si ură barbatulu, amenitia popei, că „de nu o va deseunună, siepte bôle lu-voru luá, siepte boli, siepte langori;”⁵⁾ nevestei pecatōse „caudu se va marturisí, siepte popi i voru trebui, siepte popi din siepte sate, că are multe pecate;”⁶⁾ s. a. — Numerulu siepte, cumu disemu si vedemu, ocure asia de desu, catu de nu'lui intrece, celu puçinu i tiene cumpena drépta numerului noue. Nici nu mai facemu amintire de alti numeri, de cincidieci,⁷⁾ si in mitologi'a vechia de vre döue ori ocuretoriu; pe patrudieci, cari pana si la poporatiunile semitice figurédia in cei patrudieci de ani ai retacirei prin desiertu, in patrudieci de dile ale ajunului Salvatorului lumiei si altele; de cinci, si desclinitu de pré desulu numeru trei, si alti numeri impari, incependum de susu pana diosu la numerulu treisprediece, numeru ominosu si crediutu generalmente de nenorocitu.

Noi dara, de si bine scimu, că Litvanii, că poporu ariacu, inca 'si au creditieie loru mitologice din aceeasi funte primitiva cu poporatiunile vechie eleno-latine, si că despre popórale traco-ilire antice se sustiene adi cu multa probabilitate a fi fostu asisidere de vîtia ariaca: pana la demustrarea contrariului cu argumente mai convingatorie, remanemu firmi pre langa aceea, că atatu in naratiunile mitice séu povestile, cătu si in datinele si creditiele superstitione, cătu si in poesiele proprie ale poporalui dacoromanu, elementele mitologice se trag in cea mai mare a loru parte de-a dreptulu si nemidiulocitu dela romanii cei vechi, din mitologi'a loru religiunaria eleno-latina.

XVIII. Poesia poporale romana in evulu mediu; vorbe din betrani.

Cavalerismulu si espeditiunile cruciate sunt döue din cele mai straordinarie misicamente ale evului mediu. Déca privitoriu atentu nu pote se nu admire acumu motivele originei si grandiositatea inscenarei loru, densu se uimesce apoi si mai multu, candu considera marile si diversele resultate, de si nu de-a dreptulu intentiunate, ce acele misicari produsera pentru Europ'a si in generale pentru intregu genul omenescu. Intre alte ele contribuira nespusu de multu la desvoltarea si consolidarea limbelor noue-latine apusane, si fure adeverate vehicule din cele mai po-

tenti ale literaturei acestora.¹⁾ Cumu asia si in ce modu? Éta cumu.

Cavalerismulu se nascu in evulu mediu intre intunecósele relatiuni de atunci ale omenimei europene din tendinti'a, de a ridicá mai pre susu de toti una clase de ómeni, care si arogá dreptulu absolutu si eschiusivu, de a repará nedreptatile, de a resbuná asupririle, si de a apará seculu debile. Est'a din urma, că se tacemu aici de alalte, i succese deplinu. Profesiunea cavalerésca contribuì cea mai mare parte la liberarea femeiei din aternarea si nulitatea, in care acésta vegetá la órdele germane, scandinave si scițice, la carele, din caus'a unui escedente de jalusia pentru castitatea femeiei, acést'a lipsita de orice drepturi civile stá sub una tutela perpetua. Nobleti'a facendu se neatarnata dela corón'a impératésca, au regale, au principésca, femei'a ajunse deodata a fi patron'a, oraclulu, idolulu cavalerului eroicu, care 'si tinea de datorintia suprema a impliní mandatele si cele mai esorbitanti primite dela amanta, dela alés'a áuimei sale; si din contra, favorile cele mai mari, ce le pote dá una femeia, trecea pre atunci numai de una recompensa justa pentru atari sierbitie cavaleresci. Esta avù de consecintia, cumu ne arata asia numitele „carti séu tribunalie de amóre“ din evulu mediu,²⁾ una disolutiune completa a moralurilor familiari si de casatoria, dara avù si una parte buna. Voturile suscepute de cătra cavaleri dela dame, punendu-le pre aceste óré-cumu intru una linia cu dieitatea, nu potea se nu reflecte asupra acestora unu radiu cerescu, unu nimbu divinu, si se nu le impromutre una potere si mai dominante asupra cavalerilor, alu caroru caracteru rude si asprime militaria se mai imblandi prin naturalea tragedime muierésca. Mai multu: spre a cuceri ánimile adoratelor, erá de lipsa se le magulésca si incante si urechiele. se chiame deci intru ajutoriu poesi'a si music'a. Estimodu vedemu pre cavaleri facindu-se versificatori si cantareti totu odata, facindu-se „trubaduri,“ cei dintai poeti si cultivatori ai limbelor neo-latine din apusu.

Iuca mai momentóse suntu pentru punctulu nostru de vedere espeditiunile cruciate, aste lupte avame ale fanatismului cu fatalismulu. Ele derera primulu impuls spre infrangerea catenelor sierbitutei feudali, prin acea, că capii espeditiunilor bagandu-se prin ele in datorie, fure siliti a-si ipotecá si vende unele parti din pose-

¹⁾ Bruce-Whyte Histoire des langues romanes, t. II. pag. 137 s. u.

²⁾ Vedi mnsulu lui Andrea, capelanu la curtea de Franci'a către a. 1170, intitulatu: „De arte amandi et de reprobatione amoris;“ éca óré căte-va regule: „Causa conjugii ab amore non est excusatio recta. Unam feminam nil prohibet a duobus amari, et a duabus mulieribus unum. „Novus amor veterem compellit abire. Amorosus semper est timorosus etc.;“ la Bruce-Whyte Histoire des langues romanes, t. II. pag. 198.

^{1—4)} V. Alesandri o. c., pag. 116, 254, 289, 319.

^{4—6)} Dim. Fl. Marianu, Poesie poporale romane, Cernauti 1875, t. II. pag. 94, 208,

⁷⁾ Dim. Fl. Marianu, o. c., t. I. pag. 128, 142; t. II. pag. 143, 132—3.

siuni clauștreloru și bisericaniloru, era acestea mai apoi ómeniloru din poporu. Dara si pentru desvoltarea și intarirea limbelor romanice occidentali, pentru poesi'a și istoriografi'a loru, ele fure fara indoieala unulu din motorii primoprimi. Caracterulu escentric alu iutregei intreprinderi a cruciatelor; escitatiunea spiritelor, ce densele casinara in tóte paturile poporatiuniloru; temeiul si locul batalieloru invelit in nimbulu santitu alu relegei: tóte aceste impregiurari inspirara pre multi contemporani, desceptandn intr'insii laudabilea ambitiune, de a se face parte istoriografii parte poetii decantatori ai victorielor reportate séu ai desastreloru si necasuriloru suferite cu ocajunea si din caus'a acelor campanie, precumne atesta acésta istori'a literaria a limbelor sorori din ocidente.

Vine acumu intrebarea, óre aceste misicamente straordinarie se nu-si fia menatu undele loru macaru pe cele estreme, si pana la romanii daciani, se nu fia avutu óre-care, cătu de mica inriurintia asupra poesiei nóstre poporali? Noi credemus că da. Romanimea fù celu pucinu intr'una parte a sa, nu odata chiaru in calea acestoru cavaleri si espeditiuni, in multe respecte deplorabili, si tóta si totu-déuna cu multu mai aprópe de densele, decatú că ele se nu fia lasatu vreuna urma la densa, se nu fia inflacaratu asidere imaginatiunea unoru coetani romani, cari se produca si se ne erediésca nisce creaționi poetic, balade si legende poporali, de tienórea si caracterulu poemelor si romantieloru cavaleresci scrise de trubaduri si alti poeti din evului mediu.

Intre aceste trebue, ni se pare, se insiramu inainte de tóte poesi'a „Balaurulu,”¹⁾ impreuna cu mai multe naratiuni si legende mitice séu povesti. In aceste belaurii suntu invederatu afini cu dragonii (dracones) gintiloru latine occidentali. Acestia că si acelia, padiescu tesauri si fete mundre de imperati, rapite de densii; ele se elibera din captivitatea loru prin nisce cavaleri eroici, cari se prindu „frati-de-cruce” séu „fertati-de cruce;” ei prin atari lupte pericolose cu belaurii credu că si-voru rescumperá din pecate, séu cumu dice acumu memorat'a balada poporale:

„Mei belauru!” striga elu —
Lasa trupulu tenerulu;
Că te curmu pe diumetate,
Se-mi rescumparu din pecate . . .
Apoi, mari, cătu traia
Frati-de-cruce se prendea,
Si 'mpreuna voinică,
Pe belauri de stirpeá.”

Amirabile coincidentia cu motivulu, intentiunea si totu caracterulu espeditiuniloru cruciate si alu cavaleriloru cruciati! Cruciatii, cumu se sci, infruntá periclele acelor campanie aventuróse asidere si pentru votulu facutu amoreseloru, dara si intru spe-

ranti'a iertarei peccatelor si a mantuintiei sufletului; chiaru de acea ni se pare, că fratii-de-cruce ai nostri n'au de a face nimica cu fertatimea stravechia a gentiloru germane si slave (germ. Wahlbrüder, slav. pobratini), ci că suntu unu resunetu si una reamantire a cruciatiloru.¹⁾ Totu asia in „Mihulu copilulu”²⁾ eroulu baladei se lupta si duelédia in lupta drépta cu Ianusu ungurénulu, earui i taia capulu; elu e imbracatu cu diéo, că luptacii evului mediu; armele de grele nu i le potu ridicá socii lui Ianusu, pre cari asemenea i provoca cavaleresc la duelu; inainte si dupa lupta canta in cobudiu de osu, asia dara cavaleru si poetu totu-odata, că trubadurii. Si urme de atari lupte cavaleresci asemenei turnelor celebrate de cavalerii evului mediu gasim in mai multe poeme poporali rom., in „Paunasiulu codriloru”³⁾, „Caiul miresei”⁴⁾, „Calulu mirelui”⁵⁾ si altele. Repetim, ceea ce disemus mai de multe ori, că in atari sortări consideram totu-déuna fondulu séu materi'a, era nu form'a séu limb'a poemelor, care ul-

¹⁾ Altu-cum frati'a-de-cruce la romanii dacianí pana in diao de adi nu e splicata cumu se cade, ceea ce se va poté face cu multe altele dinpreuna, numai dupa colectarea mai completa si esacta a datineloru si diceriloru poporali romane respective. Dupa Baronzi (Limb'a rom. si traditiunile ei, Braila 1872, pag. 207) B. P. Hasdeu intr'unu discursu despre dreptul constitutional alu romaniloru, tienutu in Atheneulu rom., ar fi sustienendu, că la stramosii nostri daco-romani aru fi esistat döue specie de fratie-de-cruce artificiali: frati-de-cruce si frati-de-mosia; „asia candu doi barbati voiá a se prenda frati de-cruce, fia-care dintre ei catá se-si faca la braciulu dreptu una taatura in form'a cruciei, si se amestece sangele fratelui seu cu alu seu; basandu-se pe Valeriu Masimu.” Dara V. Masimu vorbesce, nu de romanii antici au moderni, ci de fiului regelui armenianu Tigrane, care face cu socii sei atare legatura, lasandu'si sange din man'a drépta si bendu din acestu amestecu de sange toti fiitorii asociati (V. Maximus Exemplor. membrabil., Lugd. Batya 1670, l. IX., 11); asemenea ceva memoriada Herodotu despre diverse genti barbare. La romanii dacianii mai de dincóce amentesce Sommer, amiculu lui Despotu voda, fratia de-cruce sigilata prin acea, că asociatii manca din una turta facuta in form'a cruciei, anume amentesce una atare fratia-de-cruce legata intre domnulu moldavu Stefanu Tomisla si unu anumitu Demetru („bolum in crucis formam compositum, quod sanctissimum apud illos foedus existimatur, edere”); la acésta se fia aludendu si dical'a: „am mancatu pane si sare cu elu,” cumu si actulu omagiale alu credentiei si fidelitatei, de a intempiá pre domitorii tierei cu pane si sare. Se mai fia fostu una fratia-de-cruce intre romanii dac, tienutória pana la mórté, in carea se legá doi séu mai multi insi, a platí una suma datorita statului, conforme carei legature celu ce erá capabile de a platí sum'a intréga, se numia cruce-de-voinicu. Ce e inse, intrebamu, dis'a descantecului banatiénu: „de nu ar fi semenicu, n'ar fi cruce-de-voinicu” (la Mangiac'a, Botanica rom., in „Familia”)? Repetim: cercetari seriose ulteriori, si numai apoi incumetari de a le splicá cumu se cuvine. Pana atunci remanemu pre langa cele de mai susu, că mai firesci, mai istorice si mai aprópe diacutórie.

²⁾ Alesandri o. c., pag. 62.

³⁾ Alesandri o. c., pag. 24.

⁴⁻⁵⁾ Marienescu Balade, p. 40. Colende p. 107, 110.

timă in decursulu secelor negresită se străformă în gură poporului cu totul, pre cindu din materia în numerose remasera resunete acușă mai multu acușă mai pucinu cunoscibili ale anticității.

Afara de cele înfirate mai posiedem cîteva poeme, respectiv balade poporali, a caroră origine materiale din timpurile evului mediu se documentă prin trasature și indicie ale loru, mai multu au mai pucinu luminose. Între acestea e eminența balada poporala „Mneoriti“¹⁾ de și cu privire la obiectul ei se urcă în vechime fabuloasă, cu privire înseă unele nomenclature ce conține („trei ciobaneli, unu'i moldovénu, unulu ungurénu, și altulu vrancénu“) nu poate fi compusa, precum arată istoricul nostru Hasdeu,²⁾ decâtă numai între anii 1350—1450; căci înainte de terminul primu nu există încă moldoveni cu acestu nume, era după terminul alu doile muntienii nu mai era „vrancéni“, cum i numesce baladă, de ore-ce pre la midiuloculu secului XV. Stefanu celu mare cucerindu tienutulu Vrancei și rumpendu-lu de către Munteni'a, romanulu moldovénu în urmare nu mai putea privi pre celu munteanu prin perspectivă Vrancei. În „Ilén'a din Ardélou“³⁾ e memorabile comerciul neintreruptu între romani cisi transdanubiani, „generile pléca preste Dunare în Ardélou, și nu e turcu nici e paganu, ci e sange de romanu;“ era în „Radu si calugariti“⁴⁾ ni se memorédia localitatea celebră pe la finele evului mediu, Udrea (Odriiulu), și Radu combate „cu spada ascuită, cu lance otravita, cu busduganu mititelu de o suta de pundi de feru.“ În „Ilén'a Brailéna“⁵⁾ frațele acestei, dôra unu principe rom., cu una ceta de bravi se luptă de poterea sa în contra turcilor, se luptă cu arme vechie, cu palosiu, busduganu, sagéta, și cadiendu în luptă că erou, sora-sa 'lu înmormenta. Baladă „Anelulu si corbulu“⁶⁾ pertracta istoricilor pre cunoscută traditiune său legenda despre originea și nașterea lui Ioane Huniade Corvinu din ună feta rom. din Hatiegă și regele Sigismund pre la finele secolului XIV; era „Féta banului din Hatiegă“⁷⁾ că și „Nitia si Petru banului“⁸⁾ din tiér'a Ardélului, cumu și „Prunculu si feta Tiagului“⁹⁾ din tiér'a Hortiagului (sic), totă trele invederatu variante ale unei și aceiasi materie, teme și poeme, ne reamintiesc fapte intunecose de prin secol. XIII—XIV., cindu partea australă a Transilvaniei se tienă de potentea domnia a Basarabilor Munteniei, și tienutulu Hatiegului stă, cumu se pare, sub potestatea și guberniulu unui banu romanescu, de unde Hatieganulu pana în dia de adi vorbesce de Ardélou că de alta tiéra, „me ducu iu Ardélou.“

Mai numeroase decâtă aceste balade și altu soin de poesie poporali istorice suntu tradițiunile poporali

în prosa, asia numitele vorbe din betrani, cari în fundul loru deriva din tempurile cestinute, ba și din anteriori. Cronicariul I. Neculce ne pastră în fruntea cronicelui seu vreo patru dieci și două de aceste,¹⁾ dintre carele cumu și dintre altele suministră cîteva talentelor noastre poetice materia grata pentru cele mai frumosе concepțiuni poetice poporali și de salonu. Asia V. Alesandri tradițiunea poporului moldovénu, că Dragosiu persecutandu cu ceta sa de atleti venatori unu bouri pana în apă Moldaviei, unde între Bacău și Pétr'a aru fi popositu, și că unu stejariu betranu incovoiațu că unu arcu, ce se arata pana adi în muntii de către Ardélou, ar fi resarită în modu miraculosu din arcu lui Dragosiu implantat acolo, o versă în formă esențială în totă sensurile cuventului balade poporali, intitulat „Dragosiu,“²⁾ V. Bumbacu asemenea în poemă „Pétr'a corbului,“ la care locu de langa Nistru jocă și baladă „Marcu si Turculu,“³⁾ eroul romanu Marcu avându sierbu său scutariu că cavalerii evului mediu și taiandu pre turcu, — prelucră în modu clasicu una tradițiune poporala, tragicul fine alu unui erou romanu, a carui nunta cu mirés'a sa ruptă din sora o conturba și frustedia una iruptiune a cutaroru șoare tatare.⁴⁾ Si asia acești și alți mai prelucrara cu mai multu ori mai pucinu sucesu altele.

Totă aceste tradițiuni acumu discutate se tienă cu mai multă o mai puină probabilitate de finele evului mediu, au de începutului celui nou. Avem înse tradițiuni poporali său vorbe din betrani, a caroră origine de multe ori se urcă pana la legătura gentei noastre, carele dreptu aceea adese aru fi bine venite chiar și în interesulu istoriografiei romane, pre carele cu totă acestea în literatură nostra prea pucinu le bagara pana acumu în séma. Eca cîteva exemplu. În mai multe parti ale Transilvaniei, scim din propria experientia, că poporulu cutari munti, cutari praturi, cutari drumuri le numesce „ale lui Traianu;“ în muntii Apuseni său aurari ai Ardélului locuitorii din unele comunitati suntu de poporulu romanu de rendu din comunitatile vecine pana în dia de adi porecliti în batjocura „Daci;“ la imbinarea Sieului cu Somesul mare poporulu mai arata și în prezent „salcea alba“ său „rechita alba,“ unde ore cindu s'ar fi legato pace, fară a mai sci, că între cine și cindu? s. a. s. a. Cătu tesauru literariu nepretinutu diace în aceste înmormentătu, pre carele de nu ne vomu grabi cu una ora mai înainte a lu desgropă și scote la lumina, e pericol mare, că spiritulu civilizațiunii, ce adia din ce în ce mai multu și pre poporulu romanu dacianu, se nu le stergă chiaru și urmă, că tesauriloru fabulosi ai lui Dariu!

(Va urma).

¹⁾ Alesandri o. c. pag. 1.

²⁾ B. P. Hasdeu Ist. crit. a Rom., I. pag. 55—7.

^{3—7)} Marienescu Balade, pag. 6, 96, 131, 116, 36.

^{8—9)} Mir. Pompiliu o. c., pag. 64.

¹⁾ M. Cogalnicenă Cronicile romanilor, București 1872—3.

²⁾ Alesandri o. c., pag. 164.

³⁾ M. Pompiliu o. c., pag. 21.

⁴⁾ V. Bumbacu în „Foi'a societ. bucov.“

Ceva din cunoșcientele meteorologice.

(Fine.)

IX. Regulele referitorie la amblarea tempului și con-turbarea acelora.

Déca amu considera si amu scruta fenomenele naturali cu una precisiune mai mare si in detailu, mai că amu poté precalcula — ba preste unele tienuturi mai că amu poté prevesti cu precisinne amblarea tempului. — Suntu unele tieri, unde amblarea tempului nu este supusa la atâtea schimbari; aci amu poté otari schimbatiunea tempului cu tota acuratet'a, pentru-că aci schimbarile tempului intră regulat la unu tempu anumita.

In tienuturile mai apropiate de ecuatoru, unde arsîta sorelui este forte mare, in tempulu de vara esiste ventistitiu (Windstille), caldura tropica si seceta. Caldur'a cea mare o causedia sorele, ventistitiulu inse impregiurarea, că aerulu se incaldiesce si se ridică in susu. Secet'a se produce prin caldur'a cea mare, care tota ap'a din aeru o preface in cétia.

Acésta amblare de tempu este acolo permanente, si de regula tiene pana atunci, pana cîndu nu au intratu tempulu de érna. In tempulu de érna acolo inse nu inghiatia, pentru-că radiele sorelui, totusi lucescu si incaldiescu mai de-a dreptulu asupra pamentului, noptile inse suntu tare recorose,

Dara tocma pentru aceea, pentru-că radiele sorelui nu incaldiescu perpendicularu asupra pamentului, aerulu nu'si pote sustine caldur'a, si undele aerului dela poluri recindu'lu mai tarisoru, cétia apatosă se preface éra in apa, si pre acésta cale incepe a ploua. Aci dara érn'a constă din una plóia continua.

In tienuturile mai calde, regulele amblarei tempului suntu mai stabili, mai sigure, si locitorii de acolo nu se surprindu prin asemenea irregularitati că la noi. Acolo in tempu de vara domnesce caldura, ventistitiu si seceta, éra in tempu de érna, ventulu dela resaritu, viforu si ploia continua, éra déca a incetatu ploia, sorele incepe a luci si var'a éra a sositu in tota splendórea ei, pamentul invadesce si-si aduce fructele sale cu tota iutiél'a.

Acete constelatiuni naturali le afla numai in tienuturile dela ecuatoru, si indată ce ne vomu in-departa mai tare spre poluri, cu atâtua mai mare ni se arata diferint'a intre vara si érna, intre lungimea noptilor si a dileloru, intre caldura si frigu, si asia intre pusetiunea aerului si a amblarei tempului.

Déca vomu considera acum tienuturile locuite de noi, vomu afla, că chiaru partea nordica a Europei este supusa la cele mai dese schimbari ale aerului, si asia si a amblarei tempului. Caus'a acestoru irregularitati o potem determina acum mai in detailu, mai cu precisiune.

Noi locuim camu in centrulu dintre ecuatoru si polulu nordicu.

Dela polulu nordicu suflă in continuu ventulu

celu rece, éra dela ecuatoru intru o regiune mai in-alta, sufla ventulu celu caldu, adeca ventulu meridionale séu dela médiadi.

Din rotatiunea pamentului provine, că din ventulu septemtrionale se preface ventulu dela resaritu, asia dara nordu-osticu, éra din ventulu meridionale ventulu de apusu, séu sudu-vesticu. Ventulu nordu-osticu, venindu din tienuturi reci, nu aduce cu sine aburi apatosi, prin urmare atunci avemu ceriu seninu, sorele lucesce, dara totusi nu este caldura. — Déca ventulu acesta sufla érn'a, atunci avemu geru uscatiu, si sorele lucesce diu'a forte limpede, éra nót-tea stelele sunt cristaline, dara respiratiunea ne mai inghiatia in gur'a, candu calatorim cu san'a. — Acestu ventu adeseori sufla si in tempu de primavara, si pre langa tóte că stamu la lumin'a sorelui, ne face de tremuramu de frigu. — Acésta inse este forte naturala, pentru-că ventulu venindu dela polulu nordicu, unde néu'a si ghiat'a abia incep a se topí, caldur'a sorelui este atrasa acolo, unde are de a indeplini acésta topire, si de unde urmédia, că aerulu nu pote lua acea caldura, care o amu pofti.

Acésta amblare de tempu aru fi la noi regulata, dara aerulu celu mai caldu, care ambla si este mai pre susu, si care precum scimu, undula dela ecuatoru, cătra polulu nostru nordicu, intalninduse chiaru in tienuturile nóstre cu celu rece, produce schimbarea tempului in rece séu in caldu, dupa cumu este aerulu precumpanitoriu mai rece séu mai caldu.

Acete doue venturi fiindu in regiunile ecuatorului unulu preste altulu, la noi se intempla adeseori, că suntu unulu pre lunga altulu.

La ecuatoru cursulu aerului rece se afla de de subtu, éra celu caldu de asupra, la noi ambe undele aerului ambla aprópe de pamentu, si de multe-ori stau in lupta unulu cu altulu, unulu voliendu a devinge pre celu alaltu, trecându astufeliu preste tieri impartite si in-departate, si producendu variatiuni in amblarea tempului, in butulu astronomilor si alu editorilor de calendarie!

In capitululu ce urmédia, ne vomu incerca a demunstra, ce influintia are pusetiunea tierei nóstre asupra schimbarei ce se perrenda im amblarea tempului.

X. Pusetiunea nóstra geografica facia cu schimbarile amblarei tempului.

Amu incercat a arata causele care facu amblarea tempului pre la noi atâtua de schimbătoasa, si cari ne ingreunédia calcululu atâtua de tare.

Caus'a principala inse pre la noi este, că undele aerului caldu nu curgu că in regiunile ecuatorului pre de asupra undelor celor reci, ci acele totudéuna se asiédia mai pre diosu, si asia trecu totudéuna unele pre langa altele.

De ací urmédia, că pre la noi adeseori se lupta aerulu caldu cu celu rece, si acésta se intempla mai cu séma var'a. — Ceriulu este seninu, sorele lucesce

caldn, in locuri umbróse cursulu aerului se recoresce impregiurulu nostru, si acésta scutesce ceriulu de nuori; dara pre langa tóte aceste intra cátè unu ventistitii, care face cá si pre la locuri umbróse se fia caldura mai nesuferita. Arborii stau neclatiti, nici una frundisióra nu se misică, si acésta impregiurare ne devine mai nesuportabila, dara totu-déuna-data ne aduce in memoria, cátè are se urmáedia óre-care tempestate, si de aceea ne grabim sub acoperisiele nóststre, ba intru adeveru nu avemu ce intardia multu, pentru-cá de-odata vedem, cátè se pernesce unu ventu contrariu óre-carele, pulberea de pre drumu o ridică in nuori, indata dupa asta vedem cátè nuori grosi se redica, ramii si ramurele arborilor se adúcu in misicare, si nu multu dupa acésta ne trezimu cu plóia si cu ventulu terribile in spate; aceea recoresce pamentulu care mai inainte era caldu.

De unde vine acésta tempestate, si mai cu séma atunci, candu cu pucinu inainte de aceea domnea unu ventistitii?

Acésta vine de acolo, cátè doue unde de aeru, care vinu din directiuni opuse, si care pana aci s'au abatutu unele de altele, intalnindu-se, au produs tempestatea ploioasa. Ambe undele aerului, pasindu cu vehementia si cu potere egala, una asupra alteia, s'au opritu una de alt'a, din care causa a resultat ventistitiulu, dara indata ce una pre alta s'au invinsu, au inceputu a se vercoli care in catrau, scormonindu pulberea din pamentu si rupendu arborii din radecine.

Und'a aerului rece adunandu cétia apatósa a aerului caldu in forma de nuori, pre acestia ia transformatu indata in plóia. Plóia cadiendu, eliberandu caldur'a produce fenomenele electricre, prin carii se formédia fulgerulu si trasnetulu, si de aci urmáedia sguduiturele aerului; asia dara nu Ilie prorocu trassisce si fulgera. Tempestati de acelea durédia pana atunci, pana candu una ori alta unda de aeru nu invinge pre ceealalta, atunci inse urmáedia éra tempu mai domolu.

Atara de aceste unde ale aerului cari vinu dela nordu si sudu, mai are mare influintia asupra regiunilor nóststre si vecinatarea nóstra dela ostu si vestu, pentru-cá diferinti'a intre acestea vecinatati este fórte mare. O singura privire ce o aruncamu pre mappa ne arata, cátè in partea nóstra ostica se deschidu si intendu otarale cele mari uscate ale Asiei, éra la apusu oceanulu atlanticu, care sta in legatura prin marea mediterana cu marea indica cáttra sudu, éra cáttra nordu cu marea nordica si inghiatiata. Scimu dara, cátè aerulu ce se estende pe suprafaci'a apei, este plinu de aburituri apatóse, pre candu cela care se estende asupra pamentului uscatu, este in propotione cu multu mai secu.

In aerulu umedosu se afla caldura, éra in celu secu uscatu, recéla, si pre langa tóte acésta, aerulu cercandu a se ecuilibra, se scurge din una parte in ceealalta.

Aflandu-ne noi in midiuloculu acestoru doue curente contrarie de aeru, candu priimim din unulu, candu din altulu mai multu decâtlu pote amu cere, pentru-cá elu vine ori de cáttra Rus'i'a, ori de cáttra Angli'a, si in tienuturile nóstre se lupta secreta Rusiei cu aerulu celu bogatu de aburi alu Angliei, si de aci urmádia, cátè este fórte cu greu a precisa ambletulu tempului.

XI. Greutatea prevestirei amblarei tempului si possibilitatea aceleia.

Dupa-ce amu demustrat mai pre largu tóte regulele certe, referitorie la amblarea tempului, si dupa-ce amu comprobatu, cătu este de grea calcularea acelui ambletu chiaru in tienuturile nóstre, se ne facemai de aprópe cunoscuti si cu acele greutati, aratandu erorile cátè s'au comisu pàna acumă cu calcularea amblarei tempului.

Prevestirea tempului pentru aceea ni se pare grea, ba une-ori de totu impossibila, si acésta in óre-care tienuturi anumite, pentru-cá orcanulu ori viforulu nici-una-data nu se arata acolo unde s'au portit, unde s'au ivit. Asia p. e. tempulu care va fi mane asupra si in impregiurulu Alb'a-Iulieei, nu este urmarea curentului de aeru, care se intinde asupra Alb'a-Iulieei si tienutului de acolo, de óre-ce aerulu este in una misicare continua, care prin undele lui se misică si mana totu mai departe. Nu avemu midiulóce spre a cunoscere, cátè mane din care parte va sufla ventulu. Noi numai atàta scimu, cátè dela ros'a venturilor in tóte partile se 'afla in unulu si acelasius tempu, unde de aeru in misicare. — Acele unde de aeru suntu dela poli reci, dela ecuatoru calde, dela mare umedóse, éra din partile Asiei uscate, seci. Aceste venturi suntu intru o continua luerare, si stau intru o connecsiune determinata séu exacta, atàtu facia cu noi, cătu si cu vecinatatile nóstre cele mai indepartate.

Déca amu voli se prevestim ambletulu tempului pentru din'a de mane, din ambletulu tempului care'lui avemu p. e. astadi in giurulu Alba-Iulieei, atunci aru trebui, cátè se potemu vedea celu pucinu unu territoriu de mai multe sute de miluri ori chilometre; asia dara aru trebui se scimu calcula, ce felu de tempu predominesc astadi in impregiurulu Alba Iulieei intru un'a estensiune de mai multe sute de miluri, aru trebui se cunoscemu laturea tuturor acelor venturi carii concurgu, preste totu territoriulu de susu; aru trebui se scimu, déca contineu acele venturi, mai multa séu mai pucina substantia apatósa ori umedósa, si numai atunci ni-amu poté apuca se calculam, cu ce rapedime va ajunge unulu séu altulu, diutre venturile care ne impresóra, ce fenomene voru produce doue séu mai multe unde de ventu, asupra Alb'a-Iulieei, si cátè in urma, ce tempu voru aduce acele pre la noi.

De aci dara urmádia, cátè obiectulu scientielorù

despre amblarea tempului este numai presentulu, si nici decumu venitoriulu, pentru-că ce va fi manu nu se pote sci, de si intemplantamentele inca au regulele sale.

Asia dara, déca érn'a incepe a fi móle si totu asia durédia pana cătra finitulu lui Ianuariu, e forte probabil — dara numai de probabilitate este vorb'a — că ecuilibrul va intra numai cătra midiuloculu érnei, candu adeca ventulu nordu-osticu va invinge pre celu sudu-osticu.

De aci dara cu dreptu cuventu potemu dice, că dupa craciunu tinosu vomu avea pasci cu néua; dara acésta dicere inca totu nu este sant'a scriptura, pentru-că ecuilibrarea se pote inteti prin orcan si venturi mari, séu se pote intardia prin unde mai moli ale aerului.

Numai atunci, déca amu ajunsu, că totu pamenu celu uscatu alu Europei se fia presaratu cu atâtea séu atâtea observatorie astronomice, si déca tóte acele voru fi legate la olalta cu unu firu electricu,* vomu fi in stare a sci p. e. că in cutare di in Alb'a-Iuli'a cumu stau undele aerului. Aceste unde, fiindu in totu loculu mesurate cu instrumentele necessarie, prin acea mesurare aratandu-ni-se tari'a, caldur'a, reçel'a si greutatea loru, de siguru se va poté calcula, ce curente de aeru voru urma, unde se voru intalni, si ce efectu voru produce. Atunci diaristii nearu poté spune in diu'a urmatore, cumu se ne imbracamu, in cojociu de érna, séu in vestmente de vara, se luamu cu noi plouariele séu parisolele.

XII. Are lun'a influintia asupra amblarei tempului?

Nu numai poporulu, dara multi din class'a celoru culti credu, că lun'a are influintia asupra amblarei tempului. La acésta creditia 'i aduce una hipothese, care ti s'ar paré a fi aprópe de adeveru.

Multi dicu, că déca lun'a are acea influintia mare asupra apelor din mare, in catu se pote produce fluxulu si refluxulu (crescerea si decrescerea apei), atunci si asupra marei de aeru, si prin urmare si asupru amblarei tempului, trebuie se aiba si mai mare influintia.

Acésta parere inse este cu totulu eronata, pentru-că celu mai mare astronomu Laplace a comprobato, că cu cătu este mai grea óre-care fluiditate, cu atâtu are mai mare refluxu. Déca pentru exemplu in locu de ap'a din marea négra s'ar afla argintuiu, refluxulu (crescerea) aceluia aru fi atâtu de mare, cătu ni-amu spaimentá, ba ar da preste tieruri afara, de óre-ce este probato, că tieruriile marei négre scadu, si ap'a cresce, éra tieruriile marei nordice in apropierea Danemarcei, cresc, se inaltia si marea se mai cufunda. Totu asia este si in aeru unu refluxu, dara in proportiune cu ap'a, cu multu mai micu.

Pre langa tóte acestea, inventatiui cei mari, naturalistii, au fostu cu atâta respectu facia de credint'a poporului, cătu s'au pusu inadinsu pre studiu si cercetari sciintifice, care au fostu de urmatoriulu resul-tatu, si au decursu in trei moduri, si anume:

a) Ce influintia are apropierea séu departarea lunei dela pamentu, asupra caldurei séu recelei, dela amblarea tempului?

b) Ce influintia are lun'a asupra plóiei si asupra secretei din aeru?

c) Are schimbarea luminei lunei cu schimbarea amblarei tempului vreo connexiune?

Pentru resolvirea acestorui intrebari au urmarit u cei mai mari naturalisti, preste 40 ani, si au facut probele cele mai minutióse, mesurandu pre tóta diu'a căte de 3—7 ori caldur'a, apasarea si umedial'a aerului. Aceste probe revedienduse cu tóta scumpatatea si acuratet'a, s'a constatatu, că lun'a are forte mica influintia asupra aerului, si chiaru că acésta influintia este atâtu de pucina, cătu ai mai poté dice, că nu esiste de locu.

Candu lun'a este mai aprópe de pamentu, ce e dreptu, este mai frigu, că candu este mai indepartata, dara scaderea acelei caldure este in proportiune abia a cincea parte dintru unu gradu. Acésta cata-time este aprópe neobservabila asupra amblarei tempului.

Ce se atinge de plóia, aceea inca este mai rara atunci, candu lun'a este mai departata dela pamentu, decât candu este mai aprópe, dara acésta diferintia este abia de observat, pentru-că intre 1000 de dile de plóia 488 cadu, candu lun'a este mai departata, si 512 candu este mai aprópe.

Apasarea aerului este cu ceva mai mare, candu lun'a este mai indepartata, decât candu este mai aprópe; dara acésta diferintia este cu multu mai mica, ca aceea, care se arata la caldura si la plóia, si abia o potemu distinge.

Probele esentiali s'au facutu de regula, candu lumin'a lunei este in crescere séu descrescere, pentru-că chiaru in acésta privintia predominescu cele mai mari retaciri. Dara si in privintia acésta s'a constatatu, că lun'a nu are nici un'a influintia asupra amblarei tempului, prin urmare este numai hebeucia a crede, că cu schimbarea luminei lunei se schimba si tempulu.

Lumin'a lunei nu se schimba de-odata, ci regulatul din diua in diua, din minutu in minutu, pre candu amblarea tempului, si mai cu séma in tienuturile nostre, forte adese ori se schimba de-odata si repede.

Constatamur dara, că la cunoşcerca amblarei tempului avemu de a lua in consideratiune singuru pu-setiunea pamentului nostru facia cu sórele, undele aerului, si pu-setiunea pamentului uscatu si a marilor, prin urmare că tóte celealte fenomene ceresci cadu afara de ori si ce combinatii.

B. M. D. Basiota.

*) Vedi straduintele repausatului admiralu Fitz Roy din Anglia.

Episode si scene dela Abrudu, din Maiu 1849.

Multu stimate Domnule Redactoru!

Din Nr. 5 alu Transilvaniei am vediutu, că scrierea domnului deputat Ioanu Hozman adresata in 21. Iuniu 1849 prefectului Iancu, nu se afla la onor. redactiune; deci am onore a trimite in ac. din acelui documentu una copia spre publicare.

Cu acésta ocazie fie'mi permisu că unuia, care in 1849 amu petrecutu intre munti, amu vediutu cu ochii si amu luatu parte activa la scenele petrecute acolo, a face la celea publicate in Nrii 5 si 7 unele observatiuni, si anume:

In Nr. 5 alu Transilvaniei publicandu-se scrierea prefectului Avramu Iancu din 27. Iuniu 1849 adresata lui Iosifu Simonffy, la calcajulu aceleia urmédia si o nota a stim. domnu A. Romanu, in care occure si acestu passagiu: „In contra acestui salvu conductu Hatvani, dupa batai'a ce mancase la Abrudu, spendiură pe Buteanu la Iosasielu, cu tóte că acesta mersese de buna voia la densulu, declarandu că vrea se mérga la Kosuth pentru infinitarea de batalioane romanesce.“

Eu nu potu se sciu pe temeiu caroru documente, ori din ce supposite au potutu ajunge dn. A. Romanu la acésta assertiune; destulu că a crede si a se primi de faptu istoricu, că Buteanu ar fi voit u infintia batalioane romanesce si a le pune in soldulu ucigatorului de nationalitatii Kosuth, ar fi o ratacire fórtă mare, si pe numele lui Buteanu — care cunosccea pe unguri asia cumu ei cunoscemu noi astadi — aru arunca o umbra nedemna. Deci fara a me potea demitte acumu la descrierea mai ampla a acelei catastrofe, voiu enară cătu se pote mai pe scurtu intemplarea, din care se va vedea caderea lui.

— Buteanu tineea ocupata strimitórea dintre satele Sdraptii si Mihaleni, unde facuse cu baiesii siantiulu puternicu, care credu că se vede si astadi.

Dintre refugiatii din laintrulu Transilvaniei facem servitu aici eu si Nicolau Muresianu.

Aici au primitu elu scrisórea lui Dragosiu din 19. Aprile 1849, prin care acesta isi descopere intentiunea de a pune pe romanii munteni in negotiatiuni de pace cu regimulu magiaru.

In primele momente, dupa-ce acésta scrisóre s'a facutu cunoscuta in Abrudu, s'au datu pe facia o partida insemnata dintre locuitorii cei mai avuti, carii doria a inchia pace cu magiarii eu ori-ce pretiu; era inse precumpanitóre si inpunatóre partid'a, intre carii Iancu, Buteanu, Balintu, totii prefectii si tribunii emigrati in munti, carii nici nu voiă se audia de pace cu ungurii; pentru aceea in conferint'a tienuta in casele primariului Ioanu Boeriu, s'au primitu negotiatiunea proiectata de Dragosiu, numai cu scopu de a dobendi tempu si de a primi prin acestu din urma informatiuni despre situatiunea lumei din afara, despre care noi nu sciámu absolutu nimica.

Comunicandu-se cu Dragosiu, că muntenii suntu

aplecati a se pune in atingere cu ungurii, elu in 25. Aprile au si venit u Buteanu in Mihaleni, despre ce fiindu incunoscintiati, amu concursu si noi mai multi de 30 insi acolo, curiosi cumu amu disu, a primi informatiuni despre situatiunea, cu deosebire a armatei imperiale.

Candu amu sositu noi la Mihaleni si amu intrat in cas'a cea mai aprope situata de stanc'a Vulcanu, amu aflatu pe Dragosiu intr'o conversatiune animata cu Buteanu.

Dupace Buteanu ne-au facutu cunoscuti pe toti, Dragosiu vrrendu a continua conversatiunea intrerupta. s'au intorsu cătra elu adaogèndu: Asia! se se bage dracula in politic'a vóstra, că v'ati aliatu cu sasii, celu mai egoistu poporu de pe faç'a pamentului.

Buteanu. Ba se se bage draculu in politic'a vóstra a romanilor din Ungari'a, că v'ati aliatu cu magiarii, celu mai neinpacatu inimicu alu libertatii nationale.

Dragosiu. Voi nu cunosceti pe ungurii din Ungari'a, aceia suntu in intielesulu cuventului liberali.

Buteanu. Da, suntu liberali, si de liberali mari ce suntu, nu potu tolerá natiunea romana, croata, serba etc. Ati fostu orbiti de Dumnedieu.

Dragosiu. Voi ardelenii v'ati facutu o idea fixa cu nationalitatea vóstra, si ignorati drepturile cetatenesci.

Buteanu. De aru avea liberalii vostrui puterea de a'mi da paradisulu, si mi-aru rapi limb'a, asi'u resigna la paradisu.

Dragosiu. Lasa ca ve-ar fi datu voue némtiulu nationalitate, pentru că ati adoptatu negru-galbinismulu, că-ci principiulu vostru este negru-galbinismulu.

Buteanu. Principiulu nostru nu este negru-galbinismulu, ci este libertate nationala, ori mórté. La casu ince candu cas'a domnitória nu ne-aru indestulí aspiratiunile si sperantiele nóstre, mai bucurosu sustienu pe umerii mei unu despotu, decât 3—4 milioane de despoti, că-ci fia-care liberalu de ai vostru este unu despotu tiranicu.

Dragosiu. Fanatismu.

Buteanu. Acestu fanatismu sacru au transplantat din generatiune in generatiune viétia in romani pana in diu'a de astadi.

Dragosiu. Me! Kosuth cu deosebire este indignat, ba chiaru maniosu pe tine, că ai caracterisatu in óre-care scrisóre a ta pe unguri cu epitetulu „büszke paraszt,” dara nu fara temei, că precum vedi, tu nici acumu nu doresci sinceru pacea cu ungurii.

Buteanu. Ba dorescu sinceru, dar dorescu o pace, cu care se nu'mi fia rusine a sta inaintea istoriei.

Dragosiu vediendu că se ingrósia lucrulu, nu mai reflectă lui Buteanu, ci trécu la alte obiecte, si indusu prin varie observatiuni a celor de facia, vení la situatiunea lumei, si respective a monarchiei.

Aici Dragosiu era in elementulu seu, si că se dea pondu mai mare missiunei sale, si se se assigure de successulu intreprinderei momentóse, cu oratori'a sa inascuta depinse cu emfase mare victoriile ungurilor, că pe ale lui Alesandru celu mare.

Noi cautandu unii la altii, ne-amu disu in tacere: Aceasta nu este romanulu pe care l'amu dorit noi! Dupa acestea desbatendu-se obiectulu convenirei, se conchise că da, vomu intra cu Kosuth in negotiatiuni, sub unic'a conditiune inse, că in totu tempulu pana se va tracta despre punctele inpacuiirei, se incete armele de ambe partile, la ce Dragosiu au respunsu, că acésta se intielege de sine, si elu primesce asupra sa midiulocirea armistitiului.

Asia statorindu-se lucrulu, Dragosiu porní cătra Dobritienu, éra ceilalți cătra Abrudu. Eu cu Nicolau Muresianu me determinasem a mai remané in castre la Buteanu, pana vomu vedea ce se va alege si de comed'i a acésta jucata cu destula faciaria de ambe partile, si dela care nimenea nu sperá vreunu rezultat favoritoriu, decàtu pôte singuru Dragosiu in vanitatea sa. Buteanu vediendu inse voi'a nostra, me trase la o parte si imi dise. Nu remanea aici, că in constellatiunile de facia nu e nici o téma că ungurii se navalésca asupra nostra, ci te du si tu la Abrudu; éra mane deminétia pléca, si cauta pe Axente unde ilu vei afla, comunica'i celea intemperate aici, si se'mi inpartasiesci opiniunea lui in Abrudu, unde me voiu reintórcе si eu, dupace voi'u face aici unele dispusetiuni.

Amu venitu dara la Abrudu, si a dou'a di deminétia amu plecatu, si amu aflatu pe Axente la Petrosieni, unu satu in apropierea Zlatnei. — Toamai mancau pe o pagiste dint'uu blidu cu Munzath si alti tribuni o zama de mielu gatita muntenesce, la care — de si in alte impregiurari te-ai jura ca mai bine vei muri de fome, decatu se o gusti — amu luatu si eu parte cu unu apetit uaru, reflectandu'mi Axente desu: Saturatu te-ai de revolutie me? Că diceai că de nu se va face revolutia, te vei spendiura? Intr'adeveru, nu sciu cumu potému noi traſ in acelea tempuri! Faceamу strapatie care ti s'ar parea ca trecu preste poterile omenesci; sustienému lupte lungi si desperate, porneamу in vreo directiune la confiniile muntilor si nici odata nu avému provisiune in trai sta, baremu de una mancare buna, si de avea careva o bucată de pane ori malaiu, nu avea altii; cate o bucată o inpartiamu de multe-ori in 10—15 parti, éra déca ne potému óspeta odata cu o bucată de malaiu si o óla de lapte covasitu, nu mai cugetamу pana in alta di la mancare. Viéti'a in noi o sustinea mai multu enthusiasmulu, ce ni'l'u inprumutá santien'a causei ce aperámu. De interese materiali (care domina pe ómenii de acumu) nici pomana.

La una ocasiune însemnata imi dise Axente: Mei frate! numai 100 fl. (firesce W. W.) amu avutu dupa sufletalu meu, si din acestia inca amu fostu

silitu a da la nisce moti pentru viéti'a arménului Lukáts 50 fl.

Acésta suma mai tardiу o au restituitu Iancu prin mine lui Axente.

Sub durat'a mancarei amu atinsu starea lucrurilor in termini camu generali, fiindu ca nu voiamu a inpartasi tóte si cu Munzatu.

Dupace ne-amu desfacutu in o céta confidentiala, amu referatu tóta starea lucrului, amu descrisu inclinarile spre pace ale romanilor mai fruntasi din Abrudu, convorbirile avute cu Dragosiu, iamu inpartasitu ingrigirile ce au insuflatu in mine si Buteanu astutia lui. Finindu, Axente au oftatu adencu si a disu: Me! du-te! spune lui Iancu, Buteanu si celor alati, că eu cu nici unu pretiu pace cu ungurii nu voiescu, nu facu! Voiescu a murí in lupta, séu luptandume a'mi deschide cale pana in tiér'a romanesca, dar de tractate in acestea impregiurari nici vorba. Mi-a incredintiatu intre patru ochi si unu secretu, care eu l'amu inpartasitu singuru lui Buteanu. Acelu secretu se reducea la person'a nefericitului Ioan Dragosiu, despre care Axente era de parere, că nu trebuesce suferit u cù nici-unu pretiu intre romani.

Intre frementarile in drépt'a si in stang'a, sosí in Abrudu scirea, că Dragosiu in 3. Maiu va veni la Mihaleni, nu va intra inse in munti, decàtu in sociu de Iancu si suita lui.

In acea di dara ne-amu aflatu érasi la Mihaleni in numeru mai mare decàtu antaiu, dara credu de prisosu a'i numera aici cu numele.*)

Totu in acea casa, in care ne intalnisem u mai inainte, amu aflatu érasi pe Dragosiu.

Au cettu manifestulu cunoscetu alu lui Kosuth, au esplicat u oratori'a sa inascuta mai multe pasagie, si au escusatu poternicu pe Kosuth, pentru ce nu au potutu estinde amnestia si asupra lui Siaguna. Dupa finire isi esprimă dorint'a de a porní cătra Abrudu, ca ilu resbise fomea; dara Iancu au refletat u la armistitiulu promisu.

Dragosiu. Despre armistitiu sum asigurat u prin parol'a lui Kosuth; fiti linisciti, că in tóta Ungaria nu s'ar afla unu sufletu de omu, care se cutédie a'l'u compromitte. Apoi adause camu in gluma: „De nu asiu fi eu siguru despre incetarea armelor pe tempulu cătu voi'u petrece la voi, nu asiu intra asia liniscitu intre munti, si me-asi da asia dicundu, in manile vóstre.“

Iancu. Cu acésta ocasiune se ridica dara vedelete si totu lagarulu de aici. Se scii inse, că de se va intempla ceva misielia din partea ungurilor, nu-ti mai duci maselele dintre munti.

Dragosiu. „Cutediareati voi a pune man'a pe mine? Se sciti că pentru cea mai mica vatemare ce misar intempla, totu Bihorulu s'ar scula asupra vóstra.“

*) Nu ar fi de prisosu, ci toma din contra, necessariu.
Not'a Red.

Noi candu amu luatu arm'a in mana, ne-amu decisu a da peptu cu tota Ungaria, nu numai cu Bihorulu vostru, respunse Iancu.

Acestu omu mi-au insuflatu o nelinisce sufletesca de cum l'amu vediutu in primul momentu, si o presimtire intunecosa neesplacibila me torturédia, candu numai cugetu la elu — imi siopti Buteanu. — Totu asemenea impressiune au facutu si asupra altora — responseiu eu. Si nu fara temeu. Dragosiu pe langa totu donulu eloquentiei avea ceva respingatoriu la prim'a contemplare. Era de statura midiulocia, dar de o constructiune compacta; avea frunte lata, fația rotunda, dar negra pana la intunecime, si pe urmele bubatului sapate afundu, era asiediatu repulsivulu ce nu se poate reda, mustatie negre rare, peru negru ceva camu cretiu, si in ochii intunecati pururea vaccinatori, nu poteai cauta, cumu nu poti cauta in ochii unui lupu.

In fine amu pornit u cätara Abrudu, redicandu-se totuodata si lagarulu dela siantiurile mai susu memorate.

Dragosiu calaria intre Iancu si Buteanu. Eu că se nu'mi scape unu cuventu din conversatiunea loru, inmediatu dupa densii.

Unu incidentu in sine forte neinsemnatu, ce mi s'au intemplatu in acesta calatoria, nu aru avea locu in acesta scrisore; dara fiindu-că pentru mine si Dragosiu au produsu urmari forte fatali, ilu voiu enara aici. In drumu adeca ajungendu la unu perfu plinu de mocirla, cei trei calareti de inaintea mea au trecutu, éra Dragosiu au cautatu indereptu, facindu-ne semnu se stamu, că se nu ilu stropimu. Amu si strinsu caii in frène si amu statutu; alu meu calu inse din nenorocire mai neastemerat, smancindu freulu se arunca in mocirla, in catu de si se departase, stropi binisioru vestimentele negre si perulu neteditu alu lui Dragosiu. Elu cauta indereptu, imi arunca o caatura care nu se poate descrie, si atunci intelinduni-se ochii la olalta — fara a'mi poté esplica caus'a — unu fioru rece me petrunse prin totu trupulu.

Acesta mica neplacere causata fara voia, au fostu destulu, pe langa tote escusarile facute in persóna si prin Buteanu — că acestu omu in totu tempulu catu au siediutu intre munti, la nici o vorba, la nici o observatiune se nu'mi dea unu responsu, ba din prinsórea unde amu statu de dumineca 6. Maiu sér'a pana miercuri nótpea la 1 óra, fara a ni se da o bucată de pane — 'iamu espedatu trei scisorori, fara a primi responsu.

A dou'a di dupa intrarea lui Dragosiu in Abrudu s'au tienutu coferintiele in casele lui Boeriu, in care partea cea mai mare a cetatiilor din Abrudu — de si cu ceva sfiala — s'au dechiaratu pentru pace.

(Va urma.)

Poesii contimpurane.

In acesta epoca forte prosaica amu fostu ajunsu noi romanii, că tote celealte popóra, cu afacerile si grijele diurne asia departe, in catu mai nici-o idea poetica, nici-unu sentimentu mai inaltiatu preste pros'a vietiei nu mai era considerate. Ce e dreptu, din vechii nostri bardi cativa au disparutu de pe scen'a vietiei, éra altii disgustati in sufletele loru la vederea grosului materialismu, au amutitu, cautandu-si si ei alaturea cu ceealalta lume de afacerile loru, că se nu fia necessitatii a traſ numai din aeru. Cu atatu e mai surprindetória in momentele de facia publicarea prin diverse foi periodice, a unoru poesi, care se iau din mana in mana, precum nu s'a mai vediutu de multu. Cá producte mai nove ale literaturei nostre moderne imprumutam si noi din tote, numai pe cele urmatórie.

Balcanulu si Carpatulu.

Balcanulu si Carpatulu la Dunareà marézia,
Cá doi giganti naprasnici stau astadi fația 'n fația,
S'aprinsi de doru de lupta, cu ochii se mesóra,
Cu glasulu s'amenzintia, cu gandul se dobóra,
Dicendu: „Nu potu se 'ncapa doi palosi intr'o teaca!
„E scrisu din noi doi unulu in pulbere se tréca!“

Balcanulu celu fanaticu, muncit u aspra ura,
Nu scie se 'ngradescă selbatic'a lui gura,
Si dice in trufia: „Carpatule vecine,
De nu plecave'i frunta, amaru va fi de tine;
Că ci repedi-voiu grabnicu din plaiurile'mi nalte
Torente 'necatore deprinse că se salte
Din maluri peste maluri, din munte peste munte,
Se bata-a tale côte, s'acopere-a ta frunte,
Se faca intr'o clipa că se dispari din lume
Cu-a tale stanci si codri, cu-ai tei copii si nume!“

Carpatulu scôte-unu frémetu teribilu de urgia,
Miscandu cóma'i de codri, că leulu in mania,
Si 'n hohotu lungu respunde: „Balcan-e-a ta trufia
Arata ca tu astadi cadiutu esci in pruncia.
Nevoia ai de-o cărja, ruina'ti s'o supórtă,
Că-ci esti acumu, sermane, ajunsu la pragu de mórtă.
Ai fostu odinióra gigantu prin inaltime,
Amaru prin fanatismu'ti, puternicu prin crudime!
Ai reversat pe lume si gróza si rusine,
Si te-ai scaldatu in sange pan' ce-ai datu peptu cu mine.
De-atunci au trecutu secoli! . . . Plapand'a omenire
S'a desceptatu, si numai tu stai in adormire,
Ademenit u de visuri nebune si trufasic,
Far'a petrunde norii care te tienu in fasie.
Orbu uriasiu! cu cărja, tu, genele 'ti ridica
Si vedi l'a tale pôle cátu umbr'a 'ti e de mica!
Esci stersu din carteia lumei, tu, care de vechime
Stai rediematu in somnu'ti, de-o putreda marime;
Si vrei se tii in lantiuri popórale crestine?
Si vrei, Baleane garbovu, eu se me 'nchinu la tine?
Dar n'audi cumu te ride si Dunarea si Marea?
Devis'a 'ti-e sclavi'a si-a mea, . . . neatarnarea!“

Cumu dieu, doi vulturi ageri, sburandu din vîrfu de munte,
Se 'naltia pana 'n ceruri si scotu tipete crunte.
E unulu din Balcanuri, si diu Carpati e altulu,
Multu rapede le 'i sborulu, multu falnicu le 'i asaltulu,

Că-ci se isbescu că fulgeri la lupta ucigătoare!
Îninsile loru aripi se batu lucindu de sōre
S'a loru cumplite ghiare si pliscuri otielite
Isi dau loviri de mōrte si rani isi facu cumplite.

De-o data unulu cade ucișu pe-a nōstre lanuri . . .
E vulturula pradalnicu din tristele Balcanuri,
Si 'n patru parti a lumiei sboru smulsele lui pene . . .
Si canta Libertatea pe maluri Dunarene!

Mircesci, 14. Maié 1877. (Press'a.) V. Alesandri.

Stéu'a Romaniei.

Dedicata Mariei Sale Domnului Romaniloru.

De o stea condusi odata
Magii dela resărītu,
In spelunea 'ntunecata,
Pe Christu au descoperit,
D'a loru stea condusi romanii
Au tienutu cu peptulu loru
Lupte crunte cu paganii,
Că se'si faca-unu viitoru.

Dupa secoli ér' appare
Adi a Romaniei stea!
Veniti toti, cu micu cu mare,
Ve 'nchinati, romani, la ea.
Stéu'a vechia-a Romaniei
De multu tempu sub nori era,
Ér' simtirea vitejiei
Inimele nu misică.
De frumōse suvenire
Nu ne mai inflacarāmu,
Ci in trista molesire
Flórea vietii consumámu!

Astadi negur'a dispäre . . .
Et'a Romaniei stea!
Veniti toti, cu micu, cu mare,
Ve 'nchinati, romani, la ea.

Lantiuri vechi si ruginiante
Ne 'nvetiasemu a purtă;
Dile triste, umilită,
Ajunsesemu a 'ndură!
Cine inse astadi vine
Cu mandria-a eurati
Fruntea nōstra de rusine
Si o face-a tresari?

Este a patriei salvare . . .
Este-a Romaniei stea!
Veniti toti, cu micu, cu mare,
Ve 'nchinati, Romani, la ea!

Armele romane sună
P'ale Dunarei campii;
Ele lumiei vinu se spuna,
Ca traiescu ai Romei fi.
Susu, romane, a ta frunte!
Voeea tierii a sunat!
Braçiuila teu mérge se 'nfrunte
Iataganulu incrustat!

Este scrisu neatarnare
Pe a Romaniei stea!

Veniti toti, cu micu, cu mare,
Ve 'nchinati, romani, la ea!

Suveranu alu Romaniei!
Stéu'a nōstra'i stéu'a ta.
Mergi, că-ci fii vitejiei
Fruntea'ti voru incununa.
Cu triumfu in a ta mana,
Spune la 'mperati si regi,
Ca in patri'a romana
Poti corone se culegi.

Ai unu scutu mandru si tare
In a Romaniei stea!
Viitorul teu e mare:
Insainte dar eu ea!

10. Maiu 1877. (Rom.) G. Sionu.

BIBLIOGRAFIA.

Pentru acelea gimnasie, la care se dău premie in carti,
Dictionariulu ungurescu-romanesca alu lui Gr. Baritiu
41 cōle de tipariu, se vende, in locu de 3 fl. 20 numai cu 2 fl.
50 cr val. a.

Cartea Proverbele romaniloru, adunate de I. C. Hintiescu, inca s'au aflatu a fi fōrte acomodata pentru premie.
La librari'a Frank et Dresnandt Brasiovu.

Oprele complete ale lui Vas. Alesandri se află de venidare la librari'a H. Zeidner in Brasiovu:

Partea I. Teatru, 4 volume costa l. n. 20 = 1 Nap.

II. Poesii 2 " " " 10

III. Prosa 1 " " " 8

Editiunea librariei Socecu et C-nie este destul de eleganta; dara publiculu nostru ar fi dorit, pre catu astamă noi, că editiunea se fia fostu mai pucinu eleganta, dara mai estina, că-ci 38 franci pentru multime de literati este unu micu capitalu, si editorulu ar potea lua in consideratiune, că e daun'a lui, déca vre-o carte din cau'a pretiului exagerat se vende abia in cate 10—20 de ani. Nu tōte lucrările dlui Alesandri facu pretenziune de a fi clasice, că-ci sunt cāteva scrise in tineretie, camu tineresce, preste acēsta in criticele sale filologice este totu asia de nenorocitu, că si antipodii dsale, latinistii cei mai rigorosi; dara numerulu preponderante alu lucrărilor dlui Vas. Alesandri va avea pretiu neperitoriu pentru natiunea nōstra cu atău mai virtosu, că acelea suntu strabatute de spiritulu sacru nationale si de patriotismulu celu mai puru si totu-odata luminat; ele tindu totu-odata a corege multimea de abusuri, că totu atătea resturi ale vechiei coruptiuni; éra descrierea caletoriiloru sale, anume in Spania. Así'a si Afric'a, ne dă ocasiune de a trage linii paralelle intre gradulu civilisatiunei nōstre si alu altoru popóra.

Din operele traduse de B. V. Vermont, Administr. Pressei in Bucuresci.

Se află la librari'a Frank et Dresnandt in Brasiovu:

Patimile junelui Werther dupa Göthe l. n. 2

Plutasiulu, naratiune americana , 1 50

Othello, novella , 75

Blondinulu de Namur Pasi'a dela Buda , 1 50

Contess'a falsa , 2

Conventiunea comerciala cu Austro-Ungaria si es-

punerea de motive , 2

Totu acestea carti anuntiate si alta-data, se află la librari'a

I. Stein in Clusiu si la Jul. Spreer in Sibiu.